

ІДЕЯ ДІАЛОГУ ЛЮДИНИ Й ПРИРОДИ

¹Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Висвітлено проблему взаємовідносин «людина – природа» в сучасній екологічній ситуації. Розглянуто ідею гармонізації, цілісності людини та природи, також осмислено феномен екогуманізму.

Ключові слова: *людина, природа, відповідальність, екогуманізм, цілісність, гармонізація, екологічна криза.*

Keywords: *human, nature, responsibility, ecohumanism, wholeness, harmony, ecological crisis.*

На сьогоднішній день ідея діалогу людини й природи є актуальною темою, причому як для філософських досліджень, так і для тих що здійснюються в екології й екофілософії. Зрозуміло, що оцінюючи взаємини людини і природи, необхідно розуміти сутність обох складових – і людини, і природи. Людина є людиною не в її природному існуванні, а в її соціальній сутності, бо хоча становлення людини як біологічного виду відбувалося в природному середовищі, людське буття є все ж буттям соціальним, буттям не в природному, а в штучному світі, створеному людиною – світі культури і цивілізації. Крім цього, нам треба врахувати не тільки те що становить собою сама природа і людина, але й діяльність людини стосовно природи, науково-технічний вплив на природу, втручання одних сил в інші.

Таким чином, з одного боку, ми маємо підстави включити відношення «людина – природа» в предмет екології. З іншого – вивчення цього відношення виходить далеко за межі екології і є предметом гуманітарних наук і філософії. В історико-пізнавальному сенсі відношення людина – природа вже досить довгий час є предметом філософії, а лише в ХХ ст. воно стало і предметом екології. Сучасна екологічна ситуація не є результатом протистояння людини, що вийшла з природи, і самої природи. Навпаки, сучасна екологічна ситуація є яскравим свідомством того, що людина не може вийти з природи [2].

Невиправдане зміщення філософських акцентів в системі «людина – природа» веде до того, що, спотворюючи природу, навколишнє середовище, людина спотворює і свою власну людську природу. Вчені вважають, що зростання числа душевних захворювань і самогубств у всьому світі пов'язане з насильством над навколишнім середовищем. Спілкування з природою в змозі зняти стреси, напруження, надихнути людину на творчість. Спілкування ж зі знівеченим середовищем пригноблює людину, збуджує руйнівні імпульси, шкодить фізичному і психічному здоров'ю. Ситуація діалогу є вихідною передумовою комунікативного процесу, що посідає чільне місце у житті людини. Зараз вже ясно, що спосіб життя, що вимагає все більшої кількості невідновлюваних ресурсів планети є безперспективним. Руйнування середовища веде за собою деградацію людини – як фізичну, так і духовну, викликаючи незворотні зміни в її генотипі. В цьому зв'язку показовим є те,

що сучасна екологічна ситуація складалася в ході діяльності людей, спрямованої на задоволення їх зростаючих потреб.

Потрібно усвідомити, що людині необхідно пройти період ідентифікації з природою, стати одним цілим. Так, людина має трансформуватись в «людину-екологічну», а для цього їй потрібно переглянути усі настанови, якими вона керується у своїму існуванні. Прямою відповіддю на питання – як людина повинна ставитися до природи, є концепція благоговіння перед життям, запропонована А. Швейцером.

Землю не можна розглядати як щось відокремлене від людської цивілізації. Людство – лише частина цілого; звертаючи свій погляд на природу, ми звертаємо його на самих себе. І якщо ми не зрозуміємо, що людина, будучи частиною природи, має на весь навколишній світ могутній і дедалі зростаючий вплив, що людина – така ж природна сила, як вітри і припливи, ми не зможемо побачити і усвідомити всієї небезпеки наших нескінченних зусиль вивести Землю з рівноваги.

При негативному варіанті розвитку людство чекає повна деградація як біосфери, так і самої людини (як біологічного виду): розповсюдження раніше невідомих рослинних та тваринних, а можливо й людських, монстрів. Тобто може бути створена зовсім нова, нікому поки ще невідома біосфера. Хоча цей нарис майбутнього можна вважати фантастичним, але, на наш погляд, людству вже зараз слід задуматися над ймовірними наслідками біотехнічної революції та науково-технологічних досліджень.

В.Канке стверджував, що примудрившись потрапити в екологічну кризу, людство замінює значення гуманізм на екогуманізм. Любов людини, егоїстично спрямована на думку тільки на неї саму, призвела в кінцевому рахунку до екокризи. Екогуманізм, на відміну від традиційного гуманізму, бачить в природі буття людини [1, с. 249]. Екогуманізм у нього постає як відповідальність. Практично безмежна влада людини над природою й власною сутністю вимагає включення в сферу етичного нових об'єктів моральної відповідальності. Якщо в традиційній етиці акцентувалася сфера спілкування між людьми, то нова етика припускає відповідальність людини за саме існування природи та її цілісність. Нині оптимістичний сценарій подальшого існування людства бачиться на шляху переходу до планетарної стратегії стійкого розвитку[4], як зазначив О.Симоненко в одній зі своїх статей. По суті, йдеться про екологічний імператив, про принципові обмеження, точніше, умови, при яких можливе співіснування техногенної цивілізації та живої саморегульованої природи [3, с. 76].

І.Пригожин та І.Стенгерс – запропонували осмислити шлях, пройдений наукою, пізнанням, і висловилися про необхідність відновити союз людини з дикою природою на нових підставах, аби єдність природи й людини включала також науку, культуру, суспільство. «Переворот в усвідомленні відповідальності, – зазначає дослідниця Т.Яковенко, – відбувся не випадково. Бурхливий розвиток науки й техніки зробив, здавалося б, можливим абсолютне панування людини над природними стихіями. Людський вплив на земну природу зростає в геометричній прогресії й досяг такого рівня, коли гранично гостро постало питання про планетарний баланс людини й природи, що виключає катастрофи, оскільки навіть локальні безвідповідальні дії можуть дати початок катаклізмам глобального характеру. Це надає імперативного характеру відповідальному ставленню до довкілля. Можливості людської діяльності дозволяють також впливати на природу людини, спростовуючи

уявлення про її незмінність і самоцінність. Все це по-новому порушує питання про масштаби й форми відповідальності людини й людства в сучасних умовах» [5, с. 103].

Ідея діалогу людини та природи – це ідея гармонізації, ідея ідентифікації людини і природи, усвідомлення цілісності. Гармонізація взаємовідносин людини і природи цінна не тільки у власне екологічному значенні. Вона важлива також і для розв’язання інших проблем. Екологічно виправдані рішення є в той же час і соціально-позитивними, оскільки сама людина і суспільство загалом є частиною природи в широкому значенні слова.

Література

1. Канке В. А. Философия: Учебное пособие для студентов высших и средних специальных учебных заведений / А. В. Канке. – М.: Логос, 2001. – 272 с.
2. Сидоренко Л. І. Сучасна екологія: наукові, етичні та філософські ракурси [Електронний ресурс] / Л. І. Сидоренко – Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Cidorenko/Cid-ekol.html>
3. Сидоренко Л. І. Філософія сучасної екології [Електронний ресурс] /Л. І. Сидоренко – Режим доступу:<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Cidorenko/mag-biol-1-3.html>
4. Симоненко О. Д. Техника как окружающая среда: проблемы сосуществования искусственного и естественного [Електронний ресурс] / О. Д. Симоненко – Режим доступу: <http://www.philosophy.ru/iphras/library/stepin3.html>
5. Яковенко Т. Принцип відповідальності як еко-етичний імператив сталого розвитку / Тетяна Яковенко // Наука. Релігія. Суспільство. – 2010. – №4. – С. 102–106.